

Weer: polysemie of monosemie?

Laura de Weger (3859207)
Bachelorscriptie Taalwetenschap
Scriptiebegeleider: dr. Joost Zwarts
Universiteit Utrecht
27 april 2014, Utrecht

1 Inleiding

In dit paper zal ik een poging doen tot het beschrijven van de verschillende betekenissen van het Nederlandse woord *weer*. Ten eerste zal ik in de inleiding het begrip polysemie en het woord *weer* in het algemeen bespreken. Vervolgens zal ik in sectie 2 dieper ingaan op verschillende theorieën die er bestaan over het Duitse *wieder* en het Engelse *again*. Daarna zal ik in sectie 3 gebaseerd op deze theorieën een analyse van het Nederlandse *weer* uitvoeren. Ten slotte sluit ik een conclusie in sectie 4.

Polysemie is het verschijnsel dat twee of meer woorden fonologisch hetzelfde zijn, maar een verschillende betekenis hebben. Deze betekenissen zijn aan elkaar gerelateerd, vaak omdat ze ook etymologisch van hetzelfde woord afstammen. Dit maakt polysemie een subcategorie van homonymie, waarbij de verschillende betekenissen van één fonologisch woord niet aan elkaar gerelateerd hoeven te zijn. In woordenboeken wordt er een onderscheid gemaakt tussen homonymie en polysemie door homoniemen als apart lemma in het woordenboek *weer* te geven en de verschillende betekenissen van een polyseem woord binnen één lemma te noteren. Een voorbeeld van polysemie is het woord *tak*.

- (1) Sasha raapte een tak van de grond.
- (2) Semantiek is een tak van de taalwetenschap.

Het woord *tak* betekent in deze twee zinnen niet precies hetzelfde, maar de betekenissen zijn duidelijk gerelateerd. In (1) wordt gesproken over een fysieke tak, die aan een boom of struik groeit. In (2) is sprake van een figuurlijke tak, in de betekenis ‘subcategorie’. Deze betekenis van *tak* is afgeleid van de betekenis van een fysieke tak.

Polysemie is er in verschillende vormen. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen systematische en non-systematische polysemie (Koskela & Murphy, 2006). Systematische polysemie houdt in dat de relatie tussen twee betekenissen voorspelbaar is, omdat deze voorkomt in verschillende woorden.

- (3) Krista’s konijn is weggelopen.
- (4) Voor het kerstdiner heeft Ilse konijn bereid.

De relatie tussen deze twee betekenissen van *konijn* is ‘een dier’ en ‘vlees van dat dier’ (Peters & Peters, 2000) en komt niet alleen hier voor, maar ook bij andere woorden (kip, kalkoen, etc.). In non-systematische polysemie is de relatie niet voorspelbaar.

- (5) De nieuwe tafel is van glas gemaakt.
- (6) Erwin drinkt een glas water.

De twee betekenissen hierboven zijn wel aan elkaar gerelateerd, het glas in (6) is een beker gemaakt van het materiaal glas in (5), maar er is geen sprake van een terugkomend systeem zoals in (3) en (4).

Over de relatie tussen de verschillende betekenissen van een polyseem woord bestaan verschillende theorieën. Ruhl (1989) beweert dat polyseme woorden altijd maar één algemene

betekenis hebben en dat door interactie met context en syntaxis verschillende, specifiekere betekenissen ontstaan. Hij noemt dit monosemie. Systematische polysemie kan hiermee goed verklaard worden. Een set van regels die de specifiekere betekenis bepaalt voor polyseme woorden wordt opgeslagen in het lexicon en steeds toegepast op de verschillende polyseme woorden. Voor het voorbeeld genoemd in (3) en (4) zou ‘vlees gemaakt van dier x’ als regel opgeslagen kunnen worden. Deze regel kan dan worden toegepast op verschillende dieren.

Deze verklaring werkt echter niet voor non-systematische polysemie (Petho, 2007). De relatie tussen twee betekenissen van een polyseem woord is soms uniek voor dat woord en er kan dus geen algemene regel op toegepast worden. De verschillende betekenissen van het woord moeten dus apart opgeslagen worden in het lexicon. Een regel voor ‘beker gemaakt van materiaal x’ is alleen toepasselijk op *glas* en het is dus niet nuttig om hier een aparte regel op te slaan in plaats van een aparte betekenis.

Over wat dan wel precies de relatie is tussen de verschillende betekenissen van een polyseem woord is nog geen duidelijkheid. De discussie tussen monosemie en polysemie blijft tot nu toe nog bestaan.

1.1 Het polyseme woord *weer*

Het polyseme woord waar ik over ga schrijven is het woord *weer* (bestaat ook in de vorm *weder*). De polysemie in dit woord is een vorm van non-systematische polysemie. De betekenis van *weer* waarover ik dit paper zal schrijven is het bijwoord dat gebruikt wordt in zinnen zoals de volgende:

- (7) De deur werd *weer* geopend
- (8) Marco is *weer* thuis

Dit woord heeft ook veel homoniemen, die niet in betekenis gerelateerd zijn. Deze zijn voor mijn onderzoek irrelevant.

- (9) Morgen wordt het lekker *weer*.

In het bovenstaande voorbeeld is *weer* een zelfstandig naamwoord en niet gerelateerd aan het bijwoord *weer*. Omdat ze niet van belang zijn voor mijn onderzoek, zal ik deze en de andere ongerelateerde betekenissen van *weer* apart zetten en buiten beschouwing laten.

Een andere fonologische vorm voor deze versie van *weer* is *weder*. *Weder* is een verouderde vorm van *weer*, die niet meer los als bijwoord voorkomt, maar nog wel in samenstellingen zoals *wederhelft*. Een verschil in betekenis tussen *weer* en *weder* heb ik niet kunnen vinden. Het Van Dale Woordenboek van de Nederlandse taal (2013) verwijst bij *weder* direct door naar *weer* en het Woordenboek der Nederlandsche Taal (WNT) (2007-2010) verwijst bij één van de betekenissen van *weer* door naar een lemma van *weder*, die de betekenis beschrijft die te zien is in (7) en (8) (zie sectie 3.1). Ook geeft het WNT aan dat het gebruik van het woord *weder* als bijwoord zelf verouderd is en er in moderne taal alleen nog maar *weer* gebruikt

wordt, maar dat *weder* nog wel voorkomt in samenstellingen. Daarom zal ik in het vervolg van dit paper voornamelijk spreken over *weer* en niet telkens *weder* erbij betrekken.

De Duitse en Engelse vertalingen van het Nederlandse woord *weer*, respectievelijk *wieder* en *again*, zijn soortgelijke polyseme woorden als *weer*. Daarnaast stammen het Duitse *wieder* en het Nederlandse *weer* af van dezelfde Germaanse wortel. Dit is niet zo voor het Engelse *again*. Daarom zal ik *weer* voornamelijk vergelijken met *wieder*.

Over het Duitse *wieder* en het Engelse *again* is veel geschreven en zijn verschillende tegengestelde theorieën gevormd. Net als bij algemene theorieën over polysemie, zijn er mensen die beweren dat *wieder* één algemene betekenis heeft, die gespecificeerd wordt door de context (Von Stechow, 1996; Pedersen, 2011) en mensen die beweren dat *wieder* meerdere, aan elkaar gerelateerde betekenissen heeft (Fabricius-Hansen, 2001). Fabricius-Hansen (2001) geeft de verschillende betekenissen die zij onderscheidt weer in een overzicht dat laat zien hoe de ze met elkaar in verband staan (zie figuur 1, sectie 2.3). Deze discussie over *wieder* zal ik uitgebreider bespreken in sectie 2.

Het Nederlandse *weer* is echter nooit betrokken in de discussie. Dit wil ik gaan doen. Ik zal dit doen door verschillende theorieën over *wieder* en *again* te bespreken en vervolgens de verschillende betekenissen die worden onderscheiden voor het Duitse *wieder* te vergelijken met de betekenissen die ik vind van het Nederlandse *weer*. Hierin zal ik niet alleen naar het losse woord *weer* kijken, maar ik zal ook samenstellingen met dit bijwoord (zoals *weerkantsen*) betrekken bij mijn onderzoek. Door te kijken hoe het Nederlands verschilt van en overeenkomt met het Duits, wil ik proberen iets toe te voegen aan de bestaande theorieën over wat precies de onderliggende betekenissen van *wieder* en *again* zijn. Omdat het Nederlandse *weer* en het Duitse *wieder* afstammen van hetzelfde Germaanse woord, is een vergelijkbare onderliggende betekenis te verwachten. Wanneer er dus voor het Nederlandse *weer* een betekenis gevonden wordt die een overtuigend argument vormt tegen één van de theorieën, is de kans groot dat dit argument ook van toepassing is op het Duits.

De algemene vraag die ik zal proberen te beantwoorden luidt als volgt: Gegeven wat er geschreven is over het Duitse *wieder* en het Engelse *again*, wat kan er gezegd worden over de betekenis van *weer* (of *weder*)?

Omdat deze vraag erg algemeen is, zal ik hem onderverdelen in verschillende lagen van specificiteit:

1. Heeft het Nederlandse *we(d)er* betekenissen die het Engelse *again* en het Duitse *wieder* niet hebben?
2. Als deze betekenissen er zijn, zijn deze in verband te brengen met het overzicht van Fabricius-Hansen en hoe?
3. Wat draagt dit bij aan de discussie tussen Von Stechow aan de ene kant en Pedersen en Fabricius-Hansen aan de andere kant over of *weer* één onderliggende betekenis heeft of meer?
4. Wat draagt dit bij aan de discussie tussen de verschillende kijken op polysemie in het algemeen, met Ruhl en monosemie tegenover Petho en polysemie?

2 Bestaande theorieën over *wieder* en *again*

Het Duitse *wieder* en het Engelse *again* kunnen, wanneer ze in bepaalde zinnen gebruikt worden, een ambigue zin veroorzaken. Al tientallen jaren is er een discussie gaande over *wieder* en *again* en wat precies de oorzaak is van de ambiguïteit (Von Stechow, 1996; Fabricius-Hansen, 2001; Beck, 2005). Zie de onderstaande zin:

(10) Bilbo opened the door again. (Beck, 2005, p. 3)

Het woord *again* in deze zin lokt een presuppositie uit. Er zijn echter twee presupposities mogelijk:

(11) Bilbo opened the door, and the door had been open before. (Beck, 2005, p. 3)

(12) Bilbo opened the door, and that had happened before. (Beck, 2005, p. 3)

In het ene geval wordt de toestand van een open deur weer terug in stand gezet en in de andere situatie wordt de actie van Bilbo die de deur opendoet herhaald. Dit is een bekend verschil dat het verschil tussen restitutie (11) en repetitie (12) wordt genoemd. Ook in het Duits is dit contrast aanwezig (Von Stechow, 1996; Fabricius-Hansen, 2001). De onderliggende oorzaak van het verschil tussen restitutie en repetitie en de relatie tussen deze twee (en meer) betekenissen van *wieder* en *again* is waarover al jaren gediscussieerd wordt.

Over de kern van de betekenis van *wieder* is over het algemeen overeenstemming: *wieder* lokt een presuppositie uit.

As far as semantics is concerned, it is generally agreed that the presence of *wieder* does not contribute to the assertoric content of a sentence but triggers a presupposition that is determined by what *wieder* modifies at the level of semantic representation. (Fabricius-Hansen, 2001, p. 106)

Hoewel dit over het algemeen geaccepteerd wordt, is er nog steeds veel discussie over wat de oorzaak is van de verschillende interpretaties van *weer*. Ligt dit in de syntaxis of in het lexicon? Von Stechow (1996) en Pedersen (2011) beweren dat de syntaxis de oorzaak is, maar Fabricius-Hansen (2001) is het daar niet mee eens. Eerst zal ik Von Stechows theorie bespreken en vervolgens de reactie van Fabricius-Hansen en Pedersen. Daarop gebaseerd zal ik een standpunt in de discussie aannemen en proberen iets toe te voegen met mijn analyse van het Nederlandse *weer*.

2.1 Von Stechow

Von Stechow (1996) beweert dat *wieder* één onderliggende betekenis heeft in plaats van meerdere gerelateerde betekenissen. Deze bewering ligt in het verlengde van de monosemietheorie van Ruhl (1989). Volgens Von Stechow wordt het verschil in betekenis tussen de twee situaties uit (10) veroorzaakt door het feit dat er semantische decompositie plaatsvindt in de syntaxis van de zin.

Semantische decompositie houdt in dat woorden semantisch worden opgebouwd uit betekenisvolle elementen, waardoor de betekenis van een woord en het verschil tussen twee vergelijkbare woorden in kaart gebracht kan worden. Het verschil tussen *man* en *vrouw* kan zo uitgelegd worden, omdat *man* het element [+MANNELIJK] bevat en *vrouw* het element [-MANNELIJK] (Cruse, 2011).

Von Stechow past vervolgens semantische decompositie toe op werkwoorden. Het werkwoord *open* bestaat uit de elementen [CAUSE], [BECOME] en [OPEN]. Volgens Von Stechow staan deze elementen oorspronkelijk op verschillende plaatsen in de syntactische structuur van de zin, waardoor de betekenis van de zin afhangt van de plaats van *wieder/again* in de zinstructuur. Hiermee kan het verschil tussen de repetitieve en restitutieve betekenissen van *weer* in (10) uitgelegd worden. Vereenvoudigd kan het zo weergegeven worden:

- (13) Repetitie: again[CAUSE [BECOME [OPEN]]]
 (14) Restitutie: [CAUSE [BECOME again[OPEN]]]

Hij onderbouwt deze theorie door voorbeeldzinnen te geven met *wieder* op verschillende plaatsen in de zin.

- (15) ...die Tür wieder aufging (Von Stechow, 1996, p. 5)
 (16) ...wieder die Tür aufging (Von Stechow, 1996, p. 5)

In (15) zijn de repetitieve en restitutieve betekenissen beide mogelijk, maar in (16) is alleen de repetitieve betekenis mogelijk. Omdat *wieder* hier op verschillende plaatsen in de zin staat, staat hij ook op verschillende plaatsen in de syntactische structuur. In combinatie met de elementen waaruit *aufgehen* ‘opengaan’ bestaat, [BECOME] en [OPEN], zijn de volgende structuren mogelijk in (15) en (16) (de Duitse woorden uit de voorbeeldzinnen zijn hier vertaald naar het Engels):

- (15) a. SpecAgrS **again** [VP[SC **again** [SC the door open]] BECOME] (Von Stechow, 1996, p. 5)
 (16) a. **again** SpecAgrS [VP[SC the door open] BECOME] (Von Stechow, 1996, p. 5)

In de bovenstaande syntactische structuren is te zien dat in (15) *again* op twee plaatsen in de structuur geplaatst kan worden en in (16) maar op één plaats. Dit resulteert in een ambigue zin met de repetitieve en restitutieve interpretaties als mogelijke opties voor (15) en een zin waarin alleen de repetitieve interpretatie mogelijk is in (16). De syntactische structuur van de zin in combinatie met de semantische decompositie zorgt hier dus voor een verklaring voor het verschil tussen (15) en (16).

Ook is het volgens deze theorie zo dat de repetitieve betekenis de restitutieve ‘entailt’, dus wanneer er sprake is van de repetitieve presuppositie, is er ook sprake van de restitutieve presuppositie. Dit wordt veroorzaakt door het element [BECOME], dat volgens Von Stechow in werkwoorden die een transitie weergeven voorkomt en impliceert dat de toestand aan het einde van het event niet hetzelfde is als de toestand aan het begin van het event. Omdat *wieder* alleen een presuppositie introduceert, bestaan de restitutieve en repetitieve interpretaties van een zin uit dezelfde elementen, namelijk [BECOME[X]]. In beide gevallen

is er dus een event waarin een toestand van 0 (onwaar) naar 1 (waar) verandert, maar de plaatsing van het *again* element zorgt er in het repetitieve geval voor dat de toestand van 0 naar 1, van 1 naar 0 en terug naar 1 verschuift en in het restitutive geval alleen van 1, naar 0 en terug naar 1. In het geval van (10) houdt dit in dat presuppositie 2 presuppositie 1 moet entailen. Dit klopt: wanneer Bilbo voor de tweede keer de deur opent, moet de deur eerder open geweest zijn.

2.1.1 Andere betekenissen van *wieder*

Er zijn meer betekenissen van *wieder* dan alleen de restitutive en repetitieve. Von Stechow bespreekt ook een andere betekenis, de counterdirectional betekenis van *wieder*, een term geïntroduceerd door Fabricius-Hansen. Dit is de betekenis van *wieder* waarin er geen sprake is van de terugkeer van een eerdere toestand, maar een beweging in tegengestelde richting.

(17) ...das Barometer wieder fiel. (Von Stechow, 1996, p. 6)

Wanneer de nadruk in deze zin op *wieder* valt, is het een repetitie. Maar wanneer de nadruk op *fiel* valt, geeft deze zin een situatie aan waarin eerder de barometer omhoog is gegaan en vervolgens dus weer omlaag ging. Dit is niet per se een restitutie, want de barometer hoeft niet per se op dezelfde plaats te belanden als waar hij eerst was. Von Stechow probeert alle betekenissen van *weer* te reduceren tot het contrast restitutie/repetitie, dus stelt hij het volgende voor: wanneer de klemtoon op *wieder* valt, is er een eerdere instantie geweest waarin de barometer omlaag ging, resulterend in een repetitie. Wanneer de klemtoon op *fiel* valt, hoeft dit niet zo te zijn, maar het sluit het ook niet uit. Een eerdere instantie waarin de barometer viel, een repetitie, is mogelijk. Daarom is het plausibel dat we onbewust toch deze repetitie in gedachten hebben. Von Stechow geeft zelf aan dat dit geen semantische redenering is. Deze redenering is ook geen goed argument voor zijn theorie, omdat er niet wordt beargumenteerd waarom dit zou gebeuren, afgezien van het feit dat het kan gebeuren. Hij zegt dat het mogelijk is dat we onbewust deze repetitie in gedachten hebben, maar het is ook mogelijk dat we dat niet hebben. De counterdirectional betekenis is dan niet hetzelfde is als de repetitieve. Erg overtuigend is het argument van Von Stechow dus niet en afgezien van dit argument doet hij geen andere poging om de counterdirectional betekenis in zijn theorie te passen. De counterdirectional betekenis blijft dus een probleem voor de monosemietheorie.

Daarnaast zijn er nog andere manieren waarop *wieder* of *again* gebruikt kan worden in een zin, waar Von Stechow totaal niet op in gaat. Over deze betekenissen van *wieder* spreken Fabricius-Hansen (2001) en Pedersen (2011).

2.2 Pedersen

Eerst zal ik Pedersen (2011) bespreken. Hij laat een betekenis van *again* zien die Von Stechow niet kan voorspellen met zijn theorie. Hij doet dit door een interessante zin te

bespreken die drie verschillende interpretaties heeft, waarvan Von Stechows theorie er maar twee kan verklaren. Zie de onderstaande zin en de bijbehorende interpretaties:

(18) The rivier widened again. (Pedersen, 2011, p. 169)

Interpretatie 1: De rivier was breed, werd smaller, werd breder.

Interpretatie 2: De rivier was smal, werd breder, werd smaller, werd breder.

Interpretatie 3: De rivier was smal, werd breder, werd nog breder.

Von Stechow kan de eerste twee interpretaties wel verklaren, dit zijn de bekende restitutive en repetitieve interpretaties. De derde interpretatie kan echter niet uitgelegd worden met Von Stechows theorie. Omdat volgens die theorie de repetitieve interpretatie de restitutive entaillt (zie sectie 2.1) moet bij de repetitieve interpretatie, net als bij de restitutive, de rivier tussendoor weer smaller worden. Dat gebeurt niet in de derde interpretatie en daarom kan Von Stechow dit niet voorspellen. Zoals ik eerder heb gezegd, wordt de entailment veroorzaakt door de [BECOME] operator. Daarom stelt Pedersen voor om de [BECOME] operator af te schaffen en de semantische decompositie van de werkwoorden op een andere manier te representeren, zodat de derde interpretatie wel te verklaren is. In plaats daarvan stelt hij voor de elementen *more* en *max* te gebruiken om verschillende toestanden met elkaar te vergelijken. Deze elementen voorzien werkwoorden van een verschuiving van een toestand, zonder dat deze toestand eerst terug naar 0 (onwaar) moet. In het geval van *widen* betekent dit dat de elementen niet bestaan uit [BECOME] en [WIDE] maar uit [MORE] en [WIDE]. Zo is zin interpretatie 3 uit (18) te verklaren, terwijl er nog steeds gebruik gemaakt wordt van Von Stechows idee van semantische decompositie in de syntaxis.

2.3 Fabricius-Hansen

Fabricius-Hansen (2001) levert ook kritiek op Von Stechows theorie, maar waar Pedersen de bestaande theorie enigszins aanpast, maar binnen de decompositieanalyse blijft, stelt Fabricius-Hansen een nieuwe theorie voor, die tegen de monosemietheorie van Von Stechow in gaat.

Fabricius-Hansen zegt niet dat het onmogelijk is om het verschil tussen repetitief en restitutief uit te leggen zoals Von Stechow doet, maar ze vindt dat Von Stechow de betekenis van *wieder* teveel af laat hangen van de syntaxis van de zin en niet genoeg van de semantiek voor een semantische analyse van een woord, omdat hij de variatie in betekenis van *weer* volledig toeschrijft aan de syntaxis van de zin. Ook zegt ze dat Von Stechow niet overal antwoord op geeft, zoals de vraag waarom alleen *wieder* en *again* het contrast tussen repetitief en restitutief tonen en andere repetitieve bijwoorden, zoals het Engelse *once more* en het Duitse *noch einmal* niet. Het feit dat *wieder* en *again* dit contrast wel hebben en andere repetitieve bijwoorden niet, wijst erop dat *wieder* en *again* een extra betekenis hebben die de andere niet hebben, die niet alleen veroorzaakt wordt door de context, maar inherent aan het woord is.

Daarnaast geeft Fabricius-Hansen verschillende gevallen van *wieder* die Von Stechow helemaal niet behandelt. Eén daarvan is de contrastive betekenis, te zien in de onderstaande zin:

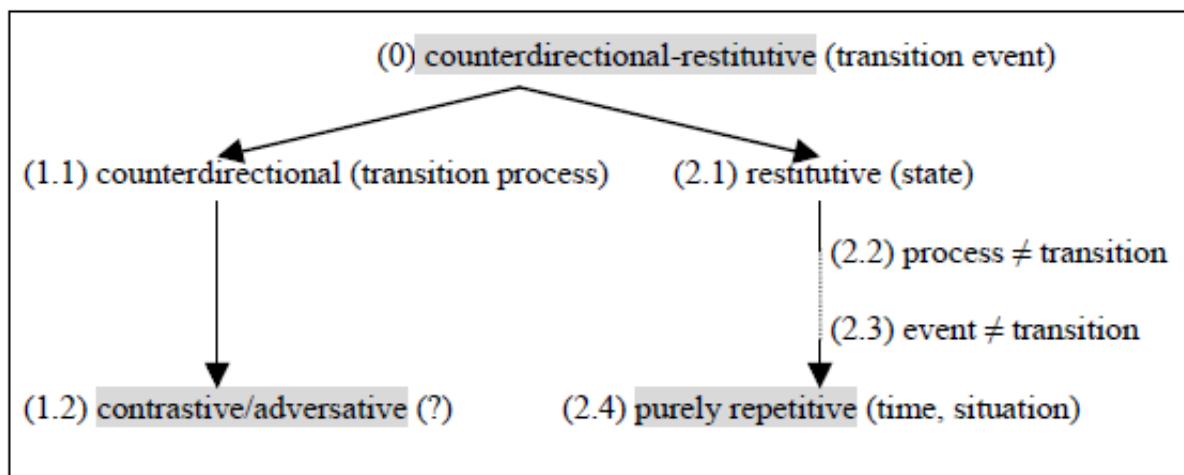
- (19) Der eine Rock ist zu lang, der andere *wieder* zu kurz. (Fabricius-Hansen, 2001, p. 122)

Deze betekenis geeft een contrast of tegenstelling aan. Er is hier geen sprake van een eerdere gebeurtenis, zoals bij de eerder besproken zinnen. Ook noemt ze de puur repetitieve betekenis. Daarbij gebruikt ze de volgende zin als voorbeeld:

- (20) Gestern ist *wieder* ein Teilnehmer abgereist. (Fabricius-Hansen, 2001, p. 122)

Omdat in dit geval sprake is van een tweede deelnemer die vertrekt en niet dezelfde, is er geen restitutive betekenis mogelijk, alleen de repetitieve. Von Stechow onderscheidt geen verschillende repetitieve betekenissen van *wieder*, alleen de eerder besproken betekenis die, afhankelijk van de zinsvolgorde, repetitief en/of restitutief kan zijn. De betekenis van *wieder* zoals hierboven, waarin op geen enkele manier een restitutive interpretatie mogelijk is, bespreekt hij niet. Ook is er hier geen sprake van de entailment waar Von Stechow over sprak (zie sectie 2.1), omdat hier wel repetitie, maar geen restitutie aanwezig is.

Uiteindelijk stelt Fabricius-Hansen een overzicht voor, waarin ze alle betekenissen van *wieder* die ze heeft gevonden en de relaties tussen deze betekenissen weergeeft. Het overzicht met voorbeelden is hieronder te zien.

Figuur 1: overzicht verschillende betekenissen *wieder*. (Fabricius-Hansen, 2001, p. 122)

- (21) Die Tür wurde bald *wieder* geöffnet. (0)
 (22) Die Preise steigen *wieder*. (1.1)
 (23) Der eine Rock ist zu lang, der andere *wieder* zu kurz. (1.2)
 (24) Arnim ist *wieder* zu Hause. (2.1)
 (25) Jetzt Arnim schreibt *wieder*. (2.2)
 (26) Der Kleine hat *wieder* gehustet. / Arnim lachte plötzlich *wieder* auf. (2.3)
 (27) Gestern ist *wieder* ein Teilnehmer abgereist. (2.4)
 (Fabricius-Hansen, 2001, p. 122)

De verschillende betekenissen van *wieder* die ik heb besproken zijn te zien in het bovenstaande overzicht. Bovenaan wordt de betekenis van *wieder* besproken die zowel restitutief als repetitief geïnterpreteerd kan worden. Vervolgens wordt de betekenis in tweeën gesplitst, naar een counterdirectional (tegenovergestelde richting) betekenis en een restitutie (terug naar een eerdere toestand) betekenis, waarbij er sprake is van een eerdere gebeurtenis in de presuppositie (tegenover de counterdirectional betekenis, waarbij er geen eerdere gebeurtenis is geweest). Gerelateerd aan de counterdirectional betekenis is de contrastive betekenis. De restitutie betekenis is verder nog gerelateerd aan de repetitieve. Voorbeelden (24), (25) en (26) laten de restitutie en repetitieve betekenis van *wieder* zien met verschillende soorten werkwoorden.

Repetitie en contrast lijken op het eerste gezicht erg verschillend, maar omdat repetitie niet alleen ‘iets vergelijkbaars in het verleden’ voorstelt maar ook ‘iets vergelijkbaars en iets verschillends in het verleden’ heeft het een connectie met ‘iets verschillends’, oftewel contrast (Fabricius-Hansen, 2001).

2.4 Samengevat

Na de discussie van beide kanten bekeken te hebben, vind ik de theorie van Fabricius-Hansen plausibeler, omdat zij betekenissen van *wieder* bespreekt die Von Stechow niet kan verklaren. Daarnaast probeert hij alle betekenissen van *wieder* tot één betekenis te reduceren, maar gebruikt hierbij een redenering die niet semantisch is (zie sectie 2.1.1) en betreft ook niet alle betekenissen van *wieder* in zijn onderzoek. Pedersen past zijn theorie iets aan, maar gaat door op het idee van semantische decompositie in de syntaxis, dat nog steeds niet alle betekenissen van *wieder* kan verklaren. Fabricius-Hansen daarentegen stelt een overzicht op van de verschillende betekenissen van *wieder* en hoe ze met elkaar in verband staan.

Ik ga proberen de benadering van Fabricius-Hansen verder uit te bouwen op basis van een analyse van het Nederlandse *weer*. Het overzicht met verschillende betekenissen wil ik ook gebruiken in mijn onderzoek, om te kijken of er Nederlandse betekenissen zijn die niet in dit overzicht passen maar er wel op de een of andere manier aan vastgeknoopt kunnen worden met een extra tak. Von Stechow zou voorspellen dat alle betekenissen van *weer* en *wieder* niet sterk zouden verschillen, omdat ze afstammen van hetzelfde Germaanse woord. In het moderne Nederlands heeft *weer* nog steeds nagenoeg dezelfde betekenis als *wieder* in het moderne Duits. Als dit woord maar één onderliggende betekenis had en nu nog steeds in de twee talen dezelfde betekenis heeft, zou er een verschil in betekenis tussen deze twee onwaarschijnlijk zijn. Als ik dit verschil in betekenis wel vind, is dit een ondersteuning voor Fabricius-Hansens theorie.

3 Analyse van het Nederlandse *weer*

Ik heb de ambiguïteit van *wieder* en *again* geïntroduceerd met behulp van het contrast tussen restitutie en repetitie. Dit contrast is ook aanwezig in het Nederlandse *weer*.

- (28) Levi opende de deur weer
Presuppositie 1: De deur is eerder open geweest.
Presuppositie 2: Levi heeft de deur eerder ook al open gedaan.

Hierin verschilt het Nederlands dus niet van het Duits of Engels. Om te kijken waar er wel eventuele verschillen zijn, heb ik in Het Van Dale Groot Woordenboek van de Nederlandse Taal en het Woordenboek der Nederlandsche Taal gezocht naar *weer*, *weder* en samenstellingen van deze bijwoorden met werkwoorden. Maar omdat *weer* verschillende homoniemen heeft, wil ik eerst duidelijk maken welke betekenissen van *weer* ik wel en welke ik niet bij mijn onderzoek zal betrekken.

3.1 *Weer* en *weder* in woordenboeken

In woordenboeken wordt er een onderscheid gemaakt tussen homoniemen en polysemen door voor elk homoniem een apart lemma aan te maken en polysemen onder elkaar in hetzelfde lemma te weergeven. In het Van Dale woordenboek (2013) en het Woordenboek der Nederlandsche Taal (2007-2010) wordt dit ook gedaan. Ik zal deze twee woordenboeken gebruiken als bron van data en voorbeelden.

Van Dale (2013) onderscheidt zeven homoniemen voor *weer*. Ten eerste geeft Van Dale voor *weer* vijf zelfstandige naamwoorden. Voor een uitgebreidere beschrijving hiervan verwijs ik door naar het Van Dale woordenboek. Na deze vijf zelfstandige naamwoorden geeft Van Dale twee bijwoorden als homoniemen. De volledige lemma's zijn te zien in de appendix.

Samengevat kan voor het eerste homoniem (*weer*⁶, zie appendix) als betekenis 'in tegengestelde richting, terug' gegeven worden en voor het tweede homoniem (*weer*⁷, zie appendix) 'herhaling'. Hoewel Van Dale dit interpreteert als twee homoniemen, ben ik van mening dat deze twee betekenissen aan elkaar gerelateerd zijn en dus betekenissen zijn van hetzelfde polyseme woord. Het WNT geeft beide betekenissen van *weder* weer onder één lemma (zie onder). Ook Von Stechow en Fabricius-Hansen laten zien dat de betekenissen aan elkaar gerelateerd zijn. Ik zal dan ook de inhoud van deze twee lemma's beide gebruiken bij mijn analyse.

Voor *weder* onderscheidt Van Dale twee homoniemen. Voor beide geeft het woordenboek aan dat *weder* de verouderde versie van *weer* is – één daarvan is een zelfstandig naamwoord, de andere verwijst naar *weer*⁷. Het volledige lemma is te vinden in de appendix.

Het Woordenboek der Nederlandsche Taal (2007-2010) geeft zestien homoniemen voor *weer* en vier homoniemen voor *weder*. Eén van de homoniemen van *weer* verwijst door naar *weder*. Dit lemma van *weder* geeft als betekenissen 'terug', 'tegen' en 'opnieuw', dezelfde betekenissen die Van Dale in twee lemma's weergaf. Hierna volgt een lijst met afleidingen en samenstellingen met deze betekenis van *weder*, ook in de vorm *weer*. Het lemma van deze betekenis van *weder* (exclusief de lijst met afleidingen en samenstellingen) is te vinden in de appendix.

In grote lijnen stemmen de twee woordenboeken overeen in hun beschrijving van *weer* en *weder*, maar Van Dale geeft meer specifieke voorbeelden dan het WNT. De verschillende betekenissen die de twee woordenboeken geven voor *weer* (Van Dale) en *weder* (WNT) zal ik in sectie 3.3 uitgebreider bespreken. Maar voordat ik dat doe, wil ik de voorbeelden uit het overzicht van Fabricius-Hansen naar het Nederlands vertalen.

3.2 Vergelijking met Fabricius-Hansen

De betekenissen van *wieder* die Fabricius-Hansen onderscheidt in figuur 1 kunnen allemaal vertaald worden naar het Nederlands met gebruik van het woord *weer*, zoals ik hieronder gedaan heb.

- (21) Die Tür wurde bald *wieder* geöffnet. (0)
De deur werd snel *weer* geopend.
 - (22) Die Preise steigen *wieder*. (1.1)
De prijzen stijgen *weer*.
 - (23) Der eine Rock ist zu lang, der andere *wieder* zu kurz. (1.2)
De ene rok is te lang, de andere *weer* te kort.
 - (24) Arnim ist *wieder* zu Hause. (2.1)
Arnim is *weer* thuis
 - (25) Jetzt Arnim schreibt *wieder*. (2.2)
Nu schrijft Arnim *weer*.
 - (26) Der Kleine hat *wieder* gehustet. / Arnim lachte plötzlich *wieder* auf. (2.3)
De kleine heeft *weer* gehoest. / Arnim lachte plotseling *weer*.
 - (27) Gestern ist *wieder* ein Teilnehmer abgereist. (2.4)
Gisteren is *weer* een deelnemer vertrokken
- (Duitse voorbeelden: Fabricius-Hansen, 2001, p. 122)

Dit is op zich nog niet zo interessant. Het laat zien dat het Nederlandse *weer* veel betekenissen heeft die het Duitse *wieder* ook heeft, maar er zijn nog verschillen te zien. Daarom zal ik de verschillende betekenissen die Van Dale en het WNT onderscheiden voor *weer* vergelijken met de Duitse betekenissen die Fabricius-Hansen onderscheidt.

3.3 Van Dale en het WNT in detail

Ik zal eerst de betekenissen die de woordenboeken aangeven voor *weer* als los woord bespreken en vervolgens de samenstellingen. De eerste twee betekenissen die Van Dale voor *weer* geeft, in weer⁶, zijn te zien in (29) en (30).

- (29) 1. in tegengestelde richting
synoniem: terug

De betekenis gegeven in (29) komt overeen met Fabricius-Hansens counterdirectional betekenis, in haar overzicht nummer (1.1).

- (30) 2. van de andere, van zijn kant
synoniem: terug
• *sla je mij, ik sla je weer*

(30) is een betekenis die gerelateerd is aan de counterdirectional betekenis, in het overzicht nummer (1.1), maar is niet precies hetzelfde. De voorbeeldzin kan geïnterpreteerd worden als een handeling *slaan* die ten eerste van de spreker naar de gesprekspartner gericht is en vervolgens in de tegengestelde richting, van de gesprekspartner naar de spreker. De tegengestelde richting die aanwezig is in de counterdirectional betekenis is hier ook te zien, maar de handeling *slaan* in ‘ik sla je weer’ is hier een reactie, uitgevoerd door een andere persoon dan de eerder uitgevoerde handeling *slaan*. De counterdirectional betekenis gaat om een proces dat zich in een bepaalde richting afspeelt, maar niet om een reactie. Deze betekenis van *weer* is dus niet in te delen in de betekenissen die Fabricius-Hansen heeft gegeven. De term die ik voor deze betekenis introduceer is de ‘responsive’ betekenis.

Voor *weer*⁷ geeft Van Dale de betekenissen te zien in (31), (32) en (33).

- (31) 1. nog eens, bij herhaling
synoniem: opnieuw, nogmaals
• *het regent weer*
• *nu vraagt hij weer*
• *ik doe het nooit weer*
• (etc.)
• *nu eens zus dan weer zo*

De betekenis in (31) komt overeen met de repetitieve betekenissen die Fabricius-Hansen op positie (2.2) en (2.3) in haar overzicht heeft gezet. De uitzondering is de laatste voorbeeldzin, waarin een contrast te zien is (‘zus’ tegenover ‘zo’) en dus geen pure herhaling is. Het is echter ook niet een pure contrastive betekenis, want aan de woorden ‘nu’ en ‘dan’ is te zien dat *weer* in deze zin een temporeel aspect heeft. Deze betekenis van *weer* duidt dus een herhaling aan, maar verbindt dat tegelijk met een contrast.

- (32) 2. ter aanduiding van een terugkeer tot een uitgangspunt of een vroegere toestand
• *hij is weer beter*
• *als je weer thuis bent*

De betekenis in (32) komt overeen met de restitutieve betekenis, (2.1) in het overzicht. Ten laatste geeft het Van Dale de volgende betekenis van *weer*, die niet te plaatsen is in het overzicht van Fabricius-Hansen.

- (33) 3. • *ook (al) weer*
 gebruikt mbt. het terugroepen in de herinnering van een gedachte, een naam
hoe zat dat ook weer?
hoe heet hij ook weer?

In (33) sprake van een soort herhaling, maar niet zoals in eerder besproken zinnen met een herhaling. De herhaling is niet van toepassing op de gebeurtenis in de zin, maar op de taaldaad. Alsof de spreker aan de gesprekspartner vraagt: ‘Zeg me weer hoe hij heet.’ Het Duitse *wieder* kan niet op deze manier gebruikt worden¹:

- (34) *Wie heißt er *wieder*?

In het Duits wordt hier *nochmal* gebruikt in plaats van *wieder*.² Omdat er gevraagd wordt om een herhaling van de gesprekspartner, is deze betekenis van *weer* in het overzicht van Fabricius-Hansen gerelateerd aan de rechterkant, bij (2.2) en (2.3). Het feit dat dit gebruik van *weer* niet voorkomt in het Duits is een argument tegen Von Stechows theorie. Volgens zijn theorie is de verwachting dat *wieder* en *weer* op dezelfde manier gebruikt kunnen worden, omdat ze dezelfde betekenis hebben. Dit is echter niet zo in dit geval. Een probleem is dat *weer* in dit gebruik niet los gezien kan worden van *ook (al)*, wat niet te verklaren is.

In (35), (36) en (37) zijn de betekenissen die het WNT geeft voor *weder* te zien.

- (35) A) Als voorz. in de bet. ‘tegen’ in versch. nuances. Sinds lang verouderd., maar nog in enkele samenstellingen bewaard (vgl. b.v. *we(d)erstaan*, *we(d)erstreven*).
 ↪1) Tegen in den zin van: in strijd met.
 ↪2) Tegen in den zin van: ter bestrijding of genezing van.
 ↪3) Tegen in den zin van: tot nadeel van, ten nadeele van, ongunstig voor.

Volgens de beschrijving in (35) is deze betekenis van *weer* verouderd, maar dit geldt alleen voor het losse bijwoord *weer*. In werkwoorden zoals *weestaan* en *weerspreken* bestaat de ‘tegen’ betekenis nog wel. Ook deze betekenis komt niet voor in het overzicht van Fabricius-Hansen, maar hij komt wel in het Duits voor. *Weerspreken* is in het Duits *widersprechen* en *weestaan* is *widerstehen*. Opvallend is de spelling als *wider* in plaats van *wieder*. Ondanks deze andere spelling is het duidelijk dat *wider* een andere vorm is van *wieder*, zoals het Nederlands *weer* en *weder* heeft. Een verschil tussen het Nederlands en het Duits heb ik hier niet gevonden, maar wel een betekenis die niet in het overzicht van Fabricius-Hansen voorkomt. Er is een overeenkomst tussen deze betekenis en de contrastive betekenis, omdat het in beide gevallen over tegengestelden gaat, maar de bovenstaande betekenis heeft naast tegenstelling ook een ‘in strijd met’ aspect. Ik zal deze betekenis aanduiden als de ‘counteractional’ betekenis.

¹ Het Engelse *again* kan wel op deze manier gebruikt worden: ‘What’s his name again?’ Het Engels heeft geen last van woorden als *ook (al)*, waar het Nederlands aan vast zit in dit gebruik van *weer*. Omdat ik het Nederlands voornamelijk vergelijk met het Duits, zal ik echter niet verder op dit gebruik van *again* ingaan.

² Bron: Sandra Neumann (persoonlijke communicatie)

- (36) B) Als bijw.
+I. In de bet. ‘tegen’. Steeds in den vorm TE WEDER (met het begrip van richting versterkend *te*) en als praedicaatsnomen. W.g. en veroud.

De betekenis die gegeven wordt in (36) is verouderd.

- (37) +II. In bet. als: terug; opnieuw; nogmaals en daarbij aansluitende of daaruit ontwikkelde nuances.

De bovenstaande betekenis in (37) is een opsomming van de restitutive en repetitieve betekenissen, gezien in *weer*, het Duitse *wieder* en het Engelse *again*. Deze betekenis is vergelijkbaar met Fabricius-Hansens (0), die zij bovenaan haar overzicht geeft als algemene betekenis van *wieder*.

3.3.1 Samenstellingen van *weer* met werkwoorden

De onscheidbare samenstellingen die Van Dale geeft zijn *weerkaatsen*, *weerstand* en *weerstreven*. Verder worden er nog scheidbare samenstellingen gegeven (zie weer⁷ in de appendix) waarin de repetitieve betekenis van *weer* voorkomt, soms nog in de vorm *weder*. *Weerstand* en *weerstreven* hebben een counteractional betekenis, die ik net besproken heb in (35). *Weerkaatsen* is echter een apart geval.

Ook het WNT noemt het werkwoord *weerkaatsen* en daarnaast vergelijkbare werkwoorden zoals *weerklinken*, *weergalmen* en *weerschijnen*. In deze werkwoorden is het element ‘terug’ terug te vinden. Maar de betekenis is niet exact hetzelfde als de ‘terug’-betekenis van restitutie, want er is geen sprake van het terugkomen in een eerdere toestand. Het ligt dichterbij de counterdirectional betekenis, omdat er wel sprake is van een tegengestelde richting, maar het eindpunt hoeft niet hetzelfde te zijn als eerst (zie sectie 2.1.1). Exact hetzelfde als de counterdirectional betekenis is *weerkaatsen* echter ook niet. Dit heeft te maken met de presuppositie die *weer* uitlokt.

Over het algemeen is er overeenstemming over dat *weer* een presuppositie uitlokt (zie sectie 2). Bij een presuppositie is het zo dat de presuppositie nog steeds staat, wanneer er een negatie wordt toegevoegd in de zin:

- (38) Connies vriendin is zwanger.
Presuppositie: Connie heeft een vriendin.

Wanneer er een negatie wordt toegevoegd in deze zin, is de presuppositie nog steeds waar:

- (39) Connies vriendin is niet zwanger.
Presuppositie: Connie heeft een vriendin.

In het geval van *weerkaatsen* is er echter geen sprake van een presuppositie.

- (40) De maan weerkaatst het zonlicht.
Negatie: De maan weerkaatst het zonlicht niet.

De presuppositie die uit deze zin gehaald zou kunnen worden is: ‘Het zonlicht schijnt op de maan.’ In de tweede zin, met negatie, hoeft dit echter niet zo te zijn. Er is dus geen sprake van een presuppositie in (40). Hetzelfde geldt voor werkwoorden die *weer* op een zelfde manier gebruiken als *weerkaatsen*. Neem *weergalmen*.

- (41) Het geluid van de sirene weergalmde vanochtend door de straat.
Negatie: Het geluid van de sirene weergalmde vanochtend niet door de straat.

De mogelijke presuppositie in deze zin is: ‘Er is een geluid van de sirene.’ In de negatieve zin hoeft er echter geen sirene te zijn. Ook *weerklinken* werkt hetzelfde:

- (42) De muziek weerklinkt door de klankkast van de houten trommel.
Negatie: De muziek weerklinkt niet door de klankkast van de houten trommel.

Het feit dat er geen presuppositie aanwezig is in deze betekenissen van *weer*, ligt niet enkel aan het feit dat het samenstellingen met werkwoorden zijn. Zie hieronder een aantal voorbeelden van samenstellingen met werkwoorden, in dit geval *weer* in de eerder besproken counteractional betekenis (‘tegen’), waar wel een presuppositie aanwezig is:

- (43) Annie weerspreekt de beschuldigingen van zelfplagiaat.
Negatie: Annie weerspreekt de beschuldigingen van zelfplagiaat niet.
(44) Sasha probeerde de theorie te weerleggen.
Negatie: Sasha probeerde de theorie niet te weerleggen.

In beide gevallen zijn presupposities noodzakelijk: Annie is beschuldigd van zelfplagiaat en of Sasha hem probeert te weerleggen of niet, er is een theorie waarover gesproken wordt. Dit laat zien dat het ontbreken van een presuppositie in werkwoorden zoals *weerkaatsen* niet ligt aan het feit dat het een samenstelling is, maar deel van de betekenis van *weer* in deze woorden zelf.

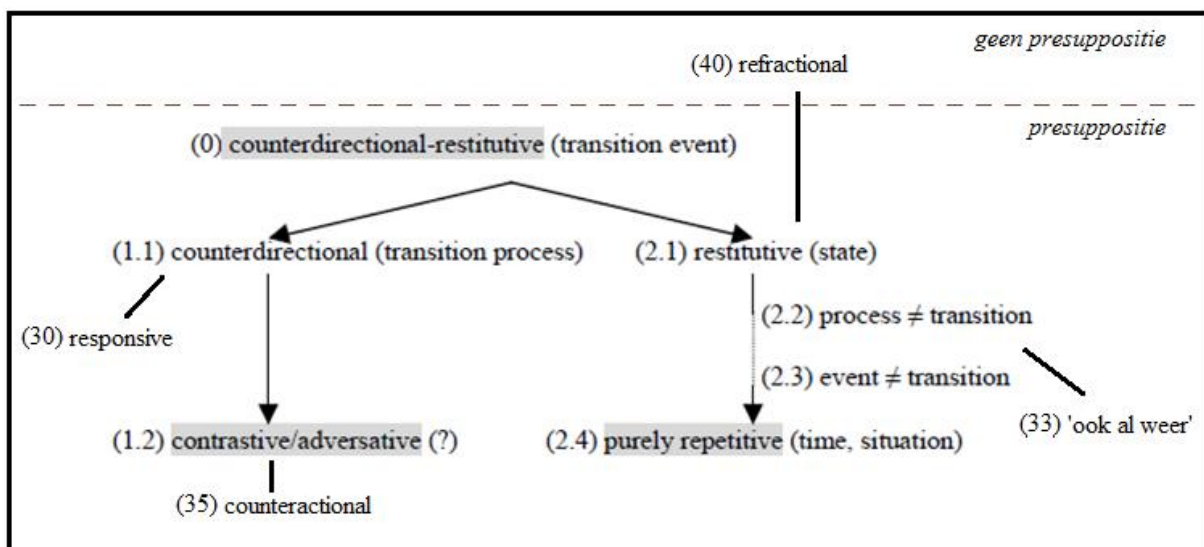
Hoewel deze betekenis van *weer* dus zeker een connectie heeft met betekenis (2.1) in het overzicht van Fabricius-Hansen, is de betekenis duidelijk anders. Deze betekenis van *weer* is in sommige gevallen wel en in sommige gevallen niet vertaalbaar naar het Duits (Van Dale) met *wieder*. *Weerkaatsen* kan vertaald worden met *widerspiegeln* (waarin de spelling *weer* *wider* is en geen *wieder*) of *widerhallen*, maar ook met *reflektieren*. *Weergalmen* is *widerhallen* in het Duits. *Weerklinken* en *weerschijnen* worden niet vertaald met *wi(e)der*, maar respectievelijk als *erklingen/erschallen* en *schillern*. Hier is dus geen sprake van een verschil tussen het Nederlands en het Duits, maar wel een aanzienlijk verschil tussen de kern van de betekenis van *weer* in deze samenstellingen en de betekenissen van *weer* en *wieder* die tot nu toe besproken zijn.

3.4 Een overzicht voor het Nederlands

Na de betekenissen en voorbeelden die Van Dale en het WNT geven in detail te hebben bekeken, is duidelijk geworden dat het Nederlandse *weer* veel overeenkomsten met het Duitse

wieder vertoont, maar dat er ook verschillen zijn. Ook heb ik betekenissen gevonden voor *weer* die niet afwezig zijn in het Duitse *wieder*, maar die wel ontbreken in Fabricius-Hansens overzicht voor *wieder*. Daarom heb ik een speculatief overzicht voor het Nederlandse *weer* gemaakt, een uitbreiding van het overzicht van *wieder*.

De betekenissen die al in het overzicht stonden heb ik laten staan zoals ze stonden, omdat deze betekenissen ook in het Nederlands voorkomen, wat ik heb laten zien in de Nederlandse vertalingen van de voorbeelden van Fabricius-Hansen en de betekenissen die ik heb gevonden in de woordenboeken die overeenkwamen met betekenissen uit het overzicht van *wieder*. Daarnaast heb ik vier betekenissen toegevoegd. Dit is te zien in figuur 2.

Figuur 2. Het overzicht van Fabricius-Hansen, aangepast voor het Nederlands.

Gerelateerd aan de counterdirectional betekenis van Fabricius-Hansen is de responsive betekenis te zien, te zien in (30). Gerelateerd aan de repetitieve en restitutive betekenissen (2.2) en (2.3) heb ik het aparte geval *ook al weer* geplaatst, te zien in (33). Voor deze twee betekenissen heb ik geen Duits equivalent met *wieder* kunnen vinden en duiden dus op een verschil tussen het gebruik van het Nederlandse *weer* en het Duitse *wieder*. Gerelateerd aan de contrastive betekenis is de counteractional betekenis, te zien in (35). Deze betekenis komt voor in werkwoorden zoals *weerspreken*, waarvan de Duitse vertaling begint met *wider*, een andere vorm van *wieder*. Hier is dus geen verschil in betekenis tussen *weer* en *wi(e)der*, maar wel een betekenis die niet in het overzicht voorkwam.

Ten laatste heb ik uitgebreid werkwoorden zoals *weerkaatsen* en *weergalmen* besproken, te zien in (40) en verdere voorbeelden. Ook deze werkwoorden zijn vertaalbaar naar het Duits met gebruik van *wider*, maar hier heb ik een substantieel verschil gevonden tussen de betekenis van deze werkwoorden en andere betekenissen van *weer*, los of als samenstelling met een werkwoord. Deze werkwoorden introduceren namelijk geen presuppositie, wat nog niet eerder gezien is in betekenissen van *weer* of de Duitse of Engelse vertalingen hiervan. Dit verschil heb ik aangegeven door middel van een stippellijn tussen deze betekenis en betekenissen die wel een presuppositie uitlokken.

Het feit dat er een verschil in betekenis is tussen *weer* en *wieder*, te zien in *ook al weer* en de responsive betekenis, is een argument tegen Von Stechows theorie, die zou voorspellen dat de betekenissen gelijk zouden zijn als er één algemene betekenis is, die op verschillende manieren gebruikt kan worden.

Ook is het ontbreken van een presuppositie bij de samenstellingen uit (40) en verder een probleem voor Von Stechow, omdat volgens hem de presuppositie de kern van de betekenis van *wieder* (en dus de Nederlandse versie *weer*) is. Als niet alle betekenissen van *weer* deze kernbetekenis delen, is het moeilijk te zeggen dat ze allemaal eigenlijk hetzelfde woord zijn en alleen variëren vanwege de context.

4 Conclusie

In dit paper heb ik een poging gedaan tot het beschrijven van de verschillende bestaande betekenissen van het Nederlandse polyseme woord *weer* (of *weder*). Dit heb ik gedaan omdat er verschillende theorieën over het Duitse *wieder* en in mindere mate het Engelse *again* bestaan, maar het Nederlands hier nooit bij betrokken is en mogelijk wel iets kan toevoegen aan de discussie.

Ik ben voornamelijk uitgegaan van de theorie van Von Stechow (1996), die uitgaat van één betekenis van *wieder*, die verandert afhankelijk van de context en de theorie van Fabricius-Hansen (2001), die *wieder* ziet als een polyseem woord met meerdere betekenissen die met elkaar in verband staan. Omdat zij wijst op een aantal problemen die Von Stechow niet meeneemt in zijn theorie en meerdere betekenissen van *wieder* bespreekt, heb ik Fabricius-Hansens standpunt overgenomen.

Om te proberen om haar theorie te ondersteunen, heb ik gezocht in Van Dale en het WNT naar betekenissen van het Nederlandse *weer* die in het Duits niet voorkomen met *wieder*. Deze heb ik gevonden in *ook al weer* en de responsive betekenis. Het feit dat deze betekenissen niet in het Duits voorkomen met *wieder* is moeilijk te verklaren als *wieder* en *weer* één inherente betekenis hebben, waarbij de specifiekere betekenis afhankelijk is van de context. In dat geval is de verwachting dat beide woorden dezelfde mogelijke betekenissen hebben.

Ik heb samenstellingen als *weerkaatsen*, *weerschijnen* en *weerklinken* besproken, in het Duits met *wider*, een andere vorm van *wieder*, omdat zij de presuppositiebetekenis niet hebben, die Von Stechow noemt als een onderdeel van de inherente betekenis van alle betekenissen van *wieder*. Het ontbreken van deze presuppositiebetekenis vormt een probleem voor zijn theorie dat alle betekenissen van *wieder* dezelfde onderliggende betekenis hebben.

Een betekenis die ontbrak in Fabricius-Hansens overzicht, maar wel voorkomt in het Nederlands en Duits is de counteractional betekenis. In het Nederlands en Duits komt deze betekenis voor in samenstellingen met werkwoorden, zoals het Nederlandse *weerspreken*. In het Duits wordt hier weer de vorm *wider* gebruikt.

Afgezien van deze betekenissen komen de betekenissen van het Nederlandse *weer* overeen met wat Fabricius-Hansen heeft aangegeven als de verschillende betekenissen van *wieder*. Dit wijst erop dat de twee woorden erg dichtbij elkaar liggen in betekenis.

De betekenissen die ik heb gevonden voor het Nederlandse *weer* heb ik geplaatst in een speculatief overzicht dat de relatie tussen deze betekenissen in beeld brengt. Dit overzicht is een uitbreiding van het overzicht van Fabricius-Hansen en is te zien in figuur 2.

In de inleiding heb ik algemene theorieën over polysemie besproken. Hierin heb ik monosemie (Ruhl, 1989) tegenover polysemie (Petho, 2007) gezet. Het feit dat *weer* een aantal betekenissen heeft die *wieder* niet heeft en het ontbreken van een presuppositie in samenstellingen met dit bijwoord bieden ondersteuning aan de polysemiekant van deze discussie, dat het verschil tussen de betekenissen van een polyseem woord in het lexicon zitten en niet puur veroorzaakt worden door interactie met de context.

Wat ik niet heb gedaan, is onderzoeken of er in het Duits nog andere betekenissen van *wieder* te vinden zijn die niet in het Nederlands met *weer* voorkomen. Ook ben ik niet diep ingegaan op het Duitse *wider*, de vorm van *wieder* die voorkomt in samenstellingen met werkwoorden. Deze twee onderwerpen kunnen wellicht nog meer ondersteuning bieden voor de theorie van Fabricius-Hansen als ze onderzocht worden in toekomstig onderzoek.

Appendix

Van Dale (2013) lemma 1:

weer⁶

weer (geen afbreking)

bijwoord van plaats

verwant met Oudindisch *vitaram* (verder)

1. in tegengestelde richting

synoniem: terug

2. van de andere, van zijn kant

synoniem: terug

• *sla je mij, ik sla je weer*

ook als eerste lid van onscheidbaar samengestelde werkwoorden als de volgende, waarbij de klemtoon op het tweede lid ligt, ter aanduiding van een handeling die terug of tegen iets in gaat: weerkaatsen, weerstaan, weerstreven

Van Dale (2013) lemma 2:

weer⁷

weer (geen afbreking)

bijwoord

verwant met Oudindisch *vitaram* (verder)

1. nog eens, bij herhaling

synoniem: opnieuw, nogmaals

• *het regent weer*

• *nu vraagt hij weer*

• *ik doe het nooit weer*

• (ter uitdrukking van afwisseling) *nou jij en dan ik weer*

ter uitlokking van discussie

• *wat zit hij weer op te scheppen*

• (ter uitdrukking van ongeduld, irritatie) *Ted? wie is dat nou weer?*

• *wat is er nou weer!*

• (zonder gedachte aan herhaling, om een voortzetting aan te duiden) *we gaan weer eens opstappen*

• *ik moet weer verder*

• *nu eens zus dan weer zo*

ook als eerste lid in scheidbaar samengestelde overgankelijke werkwoorden als de volgende, waarbij de klemtoon op het tweede lid ligt, die betekenen: de door het tweede lid genoemde handeling nog eens, opnieuw, bij herhaling verrichten:

weeraankleden, weeraanspannen, weerafstaan, weerafvaardigen

vaak nog in de vorm weder: wederinvoeren, wederopbloeien, wederopbouwen, wederopleven

2. ter aanduiding van een terugkeer tot een uitgangspunt of een vroegere toestand

• *hij is weer beter*

• *als je weer thuis bent*

3. • *ook (al) weer*

gebruikt mbt. het terugroepen in de herinnering van een gedachte, een naam

hoe zat dat ook weer?

hoe heet hij ook weer?

Van Dale (2013) lemma 3:

weder¹

we·der

bijwoord

1. (verouderd)

zie weer⁷

Woordenboek der Nederlandsche Taal (2007-2010) lemma (exclusief samenstellingen):

WEDER^{III}

Woordsoort: vz., bw.

Modern lemma: weder

— WEER —, voorz. en bijw. Onfrk. *wither-*; *mnl. weder, weer*; *os. withar, mnd.*

wedder, weder, nnd. weder, weer; *ofri. wither*; *oeng. wiper, neng. (dial.) wither*; *ohd.*

widar, nhd. wi(e)der; *on. vidr*; *got. wipra*. Daarnaast ook in den langeren vorm: *mnl.*

wedere; *oeng. wi(e)re*; *ohd. widari, mhd. widere*. *Germ. *wiprō, *wipr*, van een *idg.*

wortel * \square *i-*, scheiding of verdeling aanduidend, en het suffix **-tero*, doorgaans

opgevat als comparatiefsuffix, door BENVENISTE, *Origines de la formation des noms en*

indo-européen 115-43 [1935] gekenschetst als suffix dat scheiding of onderscheid, inz.

m. betr. t. ruimte en tijd, uitdrukt.

De samengetrokken vorm *weer*, reeds in (jonger) *mnl.* (vgl. *Mnl. W.* 9, 1887), is voor

de spreektaal de eenige geworden; in de geschreven t. wordt hij ook geleidelijk

gewoner, maar *weder* weet zich daar tot in de 20ste eeuw te handhaven, zij het m.n. als

bestanddeel van hooger en litt. of archaischen stijl. Ook in veel samenstellingen is

weder uiteindelijk in de alg. t. verdrongen, òf door *weer-*, òf door vergelijkbare

samenstellingen met *terug-*, *tegen-* of *her-*; alleen gewest., m.n. in Vl.-België, blijven

weder-samenstellingen volop in zwang. Volgens DE BO [1873] en TEIRL. wordt daarbij

dial. in onscheidbare samenstellingen uitsl. *weer-* gebezigd, in scheidbare

samenstellingen *weer-* of *were-*. In een aantal gevallen heeft *weder* zich daarentegen

ook in de alg. t. exclusief staande weten te houden, b.v. in *wederdienst*,

wedergeboorte, *wederhelft*, *wederrechtelijk*, *wedervaren*. Men zie voor een en ander

verder onder de samenst. aan het einde van dit art. Voor de verhouding *weder* t. gov.

weer vgl. men nog uitgebreider v. HAERINGEN, *Neerlandica* (ed. 1962) 43 en 154

[1948] en *Med. K.A., Lett.* 265-269 [1963].

A) Als voorz. in de bet. 'tegen' in versch. nuances. Sinds lang veroud., maar nog in enkele samenstellingen bewaard (vgl. b.v. *we(d)erstaan*, *we(d)erstreven*).

↪1) Tegen in den zin van: in strijd met.

↪2) Tegen in den zin van: ter bestrijding of genezing van.

↪3) Tegen in den zin van: tot nadeel van, ten nadeele van, ongunstig voor.

B) Als bijw.

+I. In de bet. 'tegen'. Steeds in den vorm TE WEDER (met het begrip van richting versterkend *te*) en als praedicaatsnomen. W.g. en veroud.

+II. In bet. als: terug; opnieuw; nogmaals en daarbij aansluitende of daaruit ontwikkelde nuances.

Referenties

- Beck, Sigrid. *There and back again: A semantic analysis*. Journal of Semantics 22.1 (2005): 3-51.
- Cruse, Alan. *Meaning in Language*. Oxford University Press, 2011.
- Fabricius-Hansen, Catherine. *Wi(e)der and again(st)*. *Audiat Vox Sapientiae. A Festschrift for Arnim von Stechow* 52 (2001): 101-130.
- Koskela, A., and M. L. Murphy. *Polysemy and Homonymy*. 278 Future Tense and Future Time Reference 21 (2006): 577.
- Pedersen, Walter. *The Internal Structure of Degree-Achievements: Evidence from again-ambiguities**. (2011).
- Peters, Wim, and Ivonne Peters. *Lexicalised Systematic Polysemy in WordNet*. LREC. 2000.
- Pethő, Gergely. *On Irregular Polysemy*. *The Cognitive Basis of Polysemy* (2007): 123-156.
- Ruhl C (1989). *On monosemy*. Albany: SUNY Press.
- Saeed, John I. *Semantics*. Wiley Blackwell, 2009.
- Van Dale Online Woordenboeken*. 2013.
- Von Stechow, Arnim. *The different readings of wieder 'again': A structural account*. Journal of semantics 13.2 (1996): 87-138.
- Woordenboek der Nederlandsche taal*. Geïntegreerde taalbank. 2007-2010.